

tani e kezdetlegesen megfogalmazott közlemények nyelvi sajátosságaira. De gondoljuk meg, hány emberélet múlik azon, hogy egy adott helyzetet ezek az emberek ellenforradalomnak vagy más olyan helyzetnek ítélnék-e meg, amelyben meggyőződésük szerint csak vérrel moshatják le a gyalázatot.

Jegyzetek

1. Hamvas Béla: ÉRTEKEZÉS A KÖZIGAZGATÁSRÓL, 3. rész. *Vigilia*, 1988, 10. 770. o.
2. N. Chomsky: KNOWLEDGE OF LANGUAGE. ITS NATURE, ORIGIN AND USE. New York, 1986.
3. Cz. Miłosz: ZNIĘWOLONY UMYSŁ. Paris, 1953.
4. T. Stalinski: CIENIE W PIECIARZE. Paris, 1971.
5. NOWO-MOWA. MATERIAŁY Z SESJI NAUKOWEJ POŚWIĘCONEJ PROBLEMOM WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA POLSKIEGO ODByteJ NA UJ W DNIACH 16 I 17 STYCZNIA. London, 1985.
6. Hamvas, i. m. 772–773. o.
7. A. Korzybski: SCIENCE AND SANITY. AN INTRODUCTION TO NON-ARISTOTELIAN SYSTEMS AND GENERAL SEMANTICS. Lancaster, Pa., 1933.
8. Ch. Krauthammer: GRENADA ÉS A FORRADALOM VÉGE. ELMÉLKEDÉS EGY KOMÉDIÁRÓL. *Zóna*, 1988, 1. 68. o.
9. J. Karpinski: WPROWADZENIE DO METODOLOGII NAUK SPOŁECZNYCH. Wrocław, 1976.
10. J. Karpiński: COUNTDOWN. New York, 1982.
11. J. Karpiński: MOWA DO LUDU. SZKICE O JĘZYKU POLITYKI. London, 1984.
12. A holocaustot túlélő zsidóság három hullámban hagyta el Lengyelországot (1948–50, 1956–58, 1967–69). Az utolsó tömeges kivándorlás óta jelenlétük csak jelképes (vö. P. Glikson: JEWISH POPULATION IN THE POLISH PEOPLES REPUBLIC 1944–1972 [in:] PAPERS IN JEWISH DEMOGRAPHY. 1973. 235–253. o.)

Pálfalvi Lajos

TECHNIKA ÉS MEGRENDÜLÉS

Csalog Gábor lemeze

Robert Schumann: *Humoreske* (op. 20.), *Alekszandr Szkrjabin: Két poéma* (op. 32.), *Két poéma* (op. 69.), *Vers la flamme* (op. 72.), *IX. szonáta* (op. 68.) *Radiolum*. SLPX 31 402 220 Ft

„Aki lelke mélyéig megrendül a zenétől, és mint megszállott dolgozik hangszerén, aki szenvedélyesen szereti a zenét és a hangszert, az szert lesz majd virtuóz technikára, vissza tudja majd adni a zenemű művészi értelmét, és előadóművésszé válik.” E szavakkal zárja A ZONGORAJÁTÉK MŰVÉSZETE című, ma is népszerű munkájának egyik fejezetét Heinrich Neuhaus, minden idők talán legeredményesebb zongorapedagógusa, Richter és Gilelsz hajdani mestere. Önkéntelenül erre a mondatra gondoltam, miután meghallgattam Csalog Gábor frissen megjelent lemezét, amelyen a fiatal művész Schumann- és Szkrjabin-műveket ad elő. Hogy miért? Nos, ha a lemez négy-öt éve, esetleg még régebben kerül piacra, nyilván eszem ágában sem lett volna el-tűnődni, hogy manapság, ebben a furcsa s meglehet, nem is a legjobb irányba tartó átalakulástól terhes világban hirtelen milyen kevesen maradtak, akik teljes mértékben megfelelnek a Neuhaus állította kritériumoknak. Nem szólva arról, hogy Csalog – mint tíz-egynéhány éve masszívan „pályán lévő” művész – valóban készíthetett volna már lemezt korábban is; az elmúlt évtized(ek) ugyancsak részrehajló esztétikai megközelítéseinek, előítéleteinek tényezőit jól ismerő bennfentesek mégsem csodálkoznak azon, hogy idáig ez nem történt meg.

Lehet persze, hogy így van jól. Bizonyára nincs sok értelme – mint számos negatív példa igazolja – kevésbé kimunkált, olvasatilag csak részben feldolgozott előadásokat megörökíteni, pláne a mai tömegtermelés közepette. Valószínűleg sokan vannak, akik egy-egy régebbi hanglemez-produkciójukat legszívesebben elfelejtették, ám a szekér megállíthatatlanul szalad velük tovább, leszállni róla lehetetlenség. Pontosan tudják: egy átlagos lemezfelvétel már régóta nem a szélesebb közönségnek, netán az utókornak szóló üzenet lehetőségét je-

ti, pusztán a sokszor kétes hírnév – rosszabb esetben a név – evidenciában tartását, esetleg az anyagi jobblétet szolgálja. Ma már egyáltalán nem ritkaság, hogy egy művész nyolcvan-száz lemezzel „dicsekedhet”, de ezeknek legnagyobb része nemhogy távol áll a „collectors' item” fogalmától, hanem a legrosszabb értelemben vett ruínprodukció, szellemi üresjárat. A „bizonyos nagyságrenden felül minden érdekes” szívet melengető elvének vallói vajon minden esetben tévedhetetlenül meg tudják húzni a nagyságrand alsó határát is? Hiszen – lemeztörténeti tény – általában a legnagyobbak voltak egyben a legszelektívebbek is; magától értetődően ők is a legjobbra törekedtek.

Egy szó, mint száz, akár a körülmények sajtós alakulása, akár emberi mulasztás folytán Csalog Gábor első szólólemezén máris teljes vértetben mutatkozik. Nyoma sincs semmiféle útkeresésnek, görcsnek vagy bizonytalanságnak. Ugyanakkor nem érezni semmi olyasmit, ami arra engedne következtetni, hogy a művésznek a lemezen hallottakon kívül nincs egyéb mondanivalója a művekről. Csalog keze alatt a darabok élnek, mozognak, játék közben is fejlődnek; elvileg nincs akadálya, hogy a későbbiekben ugyanilyen hőfokú, ám még ennél is gondosabban megmunkált előadását élvezhessük például Schumann csodálatos remekművének, a HUMORESKÉ-nek. Akár hanglemezen is.

A romantikusok között is legromantikusabbnak titulált zeneszerző e műve már sok borsot tört a zongoristák orra alá. Ennek megfelelően ritkán is játsszák; igaz, Schumann egyéb zongoraművei kevesebb munka árán is sokkal jobban „fizetnek”. A ma elérhető felvételek közül mindössze Richter tolmácsolása kínál számunkra referenciaértékű verziót. Csalog produkcióját, ha nem is minden tekintetben, nyugodtan a Richteré mellé helyezhetjük. Az intellektuális alapállás – ami egyébként Schumann igazi megközelítésének kulcsa – szinte soha nem kerekedik fölébe az ösztönös hangzásérzéknek, ugyanakkor a hangzás sehol sem túlbujánzó, anakronisztikus. Ha csak arra gondolunk, hogy Liszt Ferencnek ez a zene már túl klasszikus volt, azonnal világossá válik, mi az igazán értékes Csalog előadásában.

Kifogások, hiányosságok természetesen mindig is maradnak. El tudnám képzelni pl.,

hogy az amúgy is gyors főtéma (*Sehr rasch und leicht*) utáni szakaszban (*Noch rascher*) „rádobjunk még egy lapáttal” – ahogy mondani szokás. Csalog ezt nem teszi meg, mint ahogy a darab záró szakasza előtti pompázatos akkordsor hangzási lehetőségeit sem használja ki teljesen. Ezekben a részekben – ha nagyon akarjuk – kihallhatjuk az előadásból a nem is olyan régen befejezett tanulóévekre szükség-szerűen jellemző szemérmét, félszűséget vagy éppen tudatos antüdemonsraúv szándékot. Ám ez végső soron mégis rokonszenvet ébreszt; mint a jó vadász, aki nem pazarolja feleslegesen a löszert, egyetlen golyó is elég célja eléréséhez.

Szkrjabin műveire az effajta ökonómia egyáltalán nem jellemző, ő tudatosan „pazarol”, méghozzá mindegyik korszakában. Tagadhatatlan, hogy különösen későbbi műveit ez kissé egysíkúvá teszi, de tagadhatatlan a hatás is, amelyet ezek a művek a következő nemzedékre – beleértve Stravinskyt is – gyakoroltak. Valóban, könnyedén el lehet merülni Szkrjabin hangcsodáiban, s mire az ember fel-eszmélne, már rabjává is vált ennek a zenének. Ami különben egyáltalán nem annyira egészségtelen; sőt igen kétséges, hogy az objektív kívülálló látja-e helyesen Szkrjabinnak a világhoz s ezen belül a zene világához való viszonyát. Egyébiránt az sem biztos, hogy a megérintetlen, a „véden” szemszögéből bármit is érdemben meg lehet ítélni; aki soha nem nyúlt kábítószerekhez, lehet százszor is igaza, ám egy narkomániás számára érvei, véleménye, sőt még a nyelv is, amelyet beszél, teljességgel használhatatlanok.

A lemezen szereplő, túlnyomórészt késői Szkrjabin-kompozíciók hallatán nincs kétség afelől, hogy Csalog a neuhausi értelemben „megrendült” e művektől, s nem azért dolgozott megszállottként a hangszerén, hogy zongora-technikáját tovább csiszolja. Itt az élmény időben is kitágul: Csalog a szó szoros értelmében médium, aki érzésem szerint bármikor képes a hiteles közvetítésre. Ezért nem is érdemes különösebben taglalni, mennyire „találta el” ennek vagy annak a darabnak a hangvételét, ilyen módon ez a kérdés föl sem merül. Az Op. 32-es POÉMA előadása semmivel sem marad alatta az 1905-ös – sajnos csak gépzongorán rögzített – szerzői hangfelvételnek, annak szabadosságait ugyan jócskán tompítva. Hasonló

szinten szólal meg a másik három darab is, amelyek stílárisan jóval fejlettebbek (a szerző ekkor túl van már tulajdonképpeni főműve, a PROMÉTHEUSZ megkomponálásán). Külön öröm magyar kiadványon látni ezeket a kompozíciókat, mivel – talán mondani sem kell – a két háború közti s a személyi kultusz éveiben irányított művelődéspolitika Szkrjabinnal sem bánt kesztyűs kézzel.

Mindent összegezve csak ajánlani lehet ezt a lemezt, azoknak is, akik esetleg nemigen rokonszenveznek Schumann vagy Szkrjabin muzikájával. Hátha megváltozik a véleményük. Különben is: gyanítom, egyre inkább szükségünk lesz a zene Prométheuszaira, hogy időnként egy kis tüzet lopjanak belénk.

Kocsis Zoltán

A HOLMI Budapesten az alábbi könyvesboltokban kapható:

Bartók Könyvesbolt, XI., Bartók Béla út 25.

Fókusz Könyvárúhá, VII., Rákóczi út 14.

Írók Boltja, VI., Andrássy út 45.

Kossuth, V., Vörösmarty tér 4.

Láng Téka, XIII., Pozsonyi út 5.

Népszabadság, VIII., József krt. 5.

Pedagógus, V., Múzeum krt. 3.

Stúdium, V., Váci utca 22.

a **TÉKA** könyvesboltjai

A folyóirat az Osvát Ernő-alapítvány, az MTA–Soros-alapítvány,
az Allami Biztosító és a Novotrade támogatásával jelenik meg